

HOMÉROSZI VIZEKEN

(Gerevich András költészetéről)

SZÖLLŐSI MÁTYÁS

„Hiába hordok szoknyát, túsarkút, melltartót
Mikor éjjel hazafelé beugrom a boltba,
Már fekete borostám látszik a puder alatt.”

(Gerevich András: *Hermaphroditos*)

Annak ellenére, hogy Gerevich András szorosan már nem tartozik a legújabbban jelentkező költőgenerációhoz, mégis nehéz róla írni, hiszen mégiscsak fiatal, s fordításait most nem számítva, igazából két önálló kötetére kell koncentrálnunk. Tevékenysége azonban mindenképpen figyelemreméltó és jelenléte a kortárs magyar irodalomban (még ha csak szerkesztői munkáját is vesszük alapul) mindenképpen jelentős. E két kötetnek (*Átadom a póráz*t, *Férfiak*) a fogadtatása is elismerő volt, s tulajdonképpen ezzel a két szöveg-együttessel is már bizonyosfajta rangot szerzett magának.

Ha első pillanatban úgy tekintünk legelső kötetére, hogy nincs összehasonlítási alapunk, akkor is egy kiegyensúlyozott, letisztult és mindenképpen tudatos szerkesztésmóddal, költői nyelvvél találkozunk; pillanatképeket rögzít, talán tényleg ez az első benyomás; a szövegek világa mikroorganikus jellegű, nem túlírt, sokszor az elsőkötetes szerzőkre jellemző dagályosság határozza meg őket. A *Bőrünk között a meleg* cikluscímbe a többes számú birtokos személyjellel ellátott főnév azonnal valami intimre, s nemcsak testi közelségre enged következtetni, és ezt az érzést erősítik a ciklus szövegei is; már rögtön az első, a *Kutyasétáltatás* c. vers is egy olyan térbe, közös „programba” enged betekintést az olvasónak, ahol szoros érzelmi-teszt összefüggések dominálnak, azonban a „Kitárod a karod és átadom a póráz” sor, mintha nemcsak a szövegben szereplő másik személynek szólna, hanem magának az olvasónak nyújtana lehetőséget arra nézve, hogy minél közelebb juthasson ehhez a szövegvilághoz. Tehát maga az olvasó válik az egyik sétálóvá. Ez a bizonyosfajta közösségérzet dominál az első ciklusban, s a befogadó folyton azzal kell, hogy szembesüljön; semmivel sem másabb, mint az, aki ezeket a szövegeket „mondja” és semmivel sem másabb, mint az, akinek íródtak. Azt is mindenképpen nagy érénynek tartom, hogy a romantikus póz mellett, ami néhol magával ragadja a beszélőt, csak ritkán alkalmaz egy-két nagyon finomra szabott, enyhén összecsengő rímpárt, ami nem vonja el a figyelmet, de ugyanakkor merőben erősíti az egymásra hangoltság érzetét, az intím összetartozást, ami ezek által sejtetve van.

„Kell a bőrömnek a bőröd,
mint tojáshoz a madár hasa,
izzadságodban fürödni,
masszírozza húsd nyugalma.”

(*Bőrömnek a bőröd*)

A *November*, a *Vásár* s az ehhez hasonló szövegek idilli hangulatát a korai Radnóti versekkel tudnám párhuzamba állítani; ő simította ki verssé ezeket az együttléteket, sé tákat, szerelmeket. S ezek a mérték közeli formák, enyhén összecsengő sorok is az Ő induló költészetét juttatják eszembe. A természet–egyén kapcsolat is erősítheti bennünk ezt a gondolatot és ezzel Gerevich egy jól ismert paradigmát bont ki újra; nem lehetne azt mondani, hogy szerelmi költészete itt valami teljesen egyedi hasonlat- vagy metaforarendszerrel élne, egyszerű természeti képekkel ábrázolja, természeti képekbe ágyazva mutatja be az együttléteket:

„Mint ujjaim a szerelmet,
Megtanulta a kert a tavaszt.”

(*A díszkert*)

Az első ciklust követően ez az együtt-élmény teljesen átalakul, illetve átadja helyét egy bizonyosfajta szemlélődésnek, egyedüllétnek, elvágyódás-érzésnek. Jól példázza ezt a *Homéroszi vizeken* c. vers is, mely ugyanazt a szituációt két külön személyben (személynek) mondja el, ezzel érzékeltetve mégiscsak azt a közösséget, amit a kötet elején az olvasóra bízott (s mely, bár nyilvánvalóan még nem tudatosan, de szorosan előreutal a *Férfiak* c. második kötetre). Nincsenek új dolgok, nincsenek új élmények, évezredek óta ugyanazt az utat járja be mindenki, ugyanabba az otthonba vágyódik vissza és ugyanazok a szenvedések vannak kiszabva mindenkire, amik csak arra várnak, hogy szép fokozatosan felszínre kerüljenek, s az *én* dolga, hogy jól sáfárkodjon velük.

*

Azt hiszem, nem írok azzal semmi újat, ha azt mondom; Gerevich András második köteté alapján véve teljesen más olvasási és értelmezési stratégiát kíván; sokkalta jobban oda kell rá figyelni, és ezt nemcsak minőségbeli változásának köszönheti, hanem – valljuk be – témájának is. Az a gondolat, ami most már széles körben elterjedt, hogy Ő az, aki első ízben vállalja homoszexuális nemi identitását, szerintem alapján véve téves, hiszen ez pozörködésé alakítja önkéntelenül is ezt a szituációt – ha úgy vesszük, ez is csak olvasás és értelmezés kérdése, mármint; ki mit vesz észre, hogyan értelmez. Hiszen volt már olyan magyar költő, akiről pontosan tudta az olvasóközönség vagy a közvélemény, hogy homoszexuális, vagy legalábbis biszexuális hajlamú. Véleményem szerint talán ez az egyértelművé tétel, a szétkürtölés, nem tett jót a kötetnek, olyan értelemben, hogy megváltoztatta azt a lehetséges természetes hozzáállást, ami egy átlagos olvasóban van/lehet. Természetesen ez semmit nem von le a felvállalás tényéből, s abból sem, hogy ezt, bizonyos keretek között „meg is mutatja nekünk” ebben a szöveg-együttesben.

A nyitóvers (*Temető*), mely el is különül az első ciklusoktól – úgy gondolom – az egyik legfontosabb szöveg a kötetben, s így azt az „igényt” is kielégítheti, hogy azonnal egy hatásos, a később konkrétan körvonalazódó témát megalapozza: itt is letisztult, prózai közeli nyelvvél találkozunk, ahol egy haláleset képével szembesít minket azonnal. Az ezt követő négy részben a halottal való rövid ismeretség története rajzolódik ki előttünk, melynek tetőpontja mind az olvasó, mind az elbeszélő számára a „szerelmet vallás” szituációja. A 2. rész bizonyos szakaszaiból egyértelműen kiderül, hogy elbeszélőnk húszéves, társa pedig kétszerannyi. Az apamotívum természetesen nem maradhat ki a szövegből, főleg, a megváltozott viszonyulás önkéntelenül is felteszi a másik félnek a kérdést: „Nekem mindig egy apa voltál, / miért nem maradhattam kisfiad?” – A befejezést ezzel ellentétben nem tartom igazán erősnek, mintha kissé hiteltelenné válna ezzel a film-párhuzammal, amit felállít. Azonban a 3., 4. rész kifejezetten határozott és komoly. Kiválóan villantja fel a bizonytalansággal keveredő elkeseredettséget és elvesztség-érzetet.

„Elkerültem az utcát, ahol laktál:
mert nem létezett soha, ami nincs –
kihazudtam az életemből éveket,
kihazudtam Amszterdamot,
kihazudtam embereket.
Nem tudom, mikor mentettem magam,
mikor voltam őszinte,
mikor igazságtalan.”

(*Temető*)

Ennek, talán ellentétpárjaként jelenik meg később *A gimnazista* című vers, ahol az említett szituáció, mintha bizonyos mértékben megfordulna, s nyilvánvaló, hogy ebben az eltelt időnek is nagy szerepe van; egyértelműen kiérezhető és belátható a két szöveg összetetéséből az az út, amit a beszélő végigjárt, amíg ilyen *tudást* és tapasztalatot szerzett az ehhez hasonló szituációkhoz:

„Nem akarom, hogy itt aludjon,
de Mátyásföldön lakik, mondja,
és nincs éjjel busz, taxira pénz.
Még gondolatban sem hívtam meg,
mégis együtt sétálunk haza.
Helyes és kedves és őszinte. Ennyi.
Hatalmas mosollyal lép a szobába,
zavarában kinéz az ablakon,
de én leoltom a villanyt és átölelem.”

(*A gimnazista*)

A pontos kidolgozásra, megformálásra és megértetésre való törekvést mutatja a *Férfiak* c. ciklus, mely a gerincét adja a kötetnek. A mitológiai közeg, amit a szövegek alapjá-vá tesz, úgy vélem, az olvasó számára sokkal érthetőbbé és átélhetőbbé, jobban értelmezhetővé teszi az alaptémát. Rögtön az első szöveg (*Teiresziász*) egy összetett képet mutat arról, hogyan is keresi és találja (vagy nem találja) meg valaki nemi identitását. Eb-

ben, és a ciklus más szövegeiben is arra világít rá, mitológiai alakokkal „szólva”, hogy ez egy olyan léthelyzet, ami nem valami *olyasféle* probléma, ahogyan azt a modern társadalom bizonyos értelemben kezeli vagy félredobja. Teiresziásznak is komoly egzisztenciális „problémát” okoz, hogy az istenek megajándékozták azzal a lehetőséggel és tudással, hogy egyszerre lehetett nő és férfi; azonban nagyon fontos szegmense a kötetnek a párbeszéd: hogy rá meri bízni valaki másra ezt a tudást – azzal együtt, hogy az, nem biztos, hogy meg is érti. „A modern jós nem a mítosz elbeszélését használja a trauma feloldási eszközeként, hanem a nyelvre irányítja a figyelmet. Az emberi beszéd öngyógyító erejére, a beszédben rejlő terápiára, és a nyelvben megbúvó titok kódjára.”¹ – s ezt írásban rögzíti, amit akár a *Szabad ötletek jegyzéke* megírásához hasonlíthatunk, a terápiás jellegre szorítkozva. Tehát ez a szöveg nem is annyira elbeszél, hanem a párbeszéd, a kibeszélés útján mutat be egy életet.

Az *Odüsszeusz* c. szöveg, ha nem is feltétlenül szándékosan, de kutatási irányával, elkeseredettségével, értelmet kereső vágyakozásával nagyon közel áll a *Homéroszi vizeken* c. korábbi szöveghez. Ott az elveszettség dominált, s hogy a problémákat, bár, nem ismerjük pontosan, érezni lehet, hogy nem változnak az évezredek alatt; itt pedig már egy letisztult, bár rejtőzködő Odüsszeusszal van dolgunk. A „régí” még meg sem érkezett, nem talált vissza. Az „új” itt van előttünk, közöttünk jár, de mégsem fedheti fel magát teljesen, önhibáján kívül nem képes a közösség részévé válni. „Ekét ragadott, befogott egy szamarat / és egy ökröt: egyet a nyárnak, egyet a télnek. / Még hajnalodott, szunyogok csipték a nyakát. / Semmi értelme húsz esztendőnek. Semmi.” (*Odüsszeusz*) Annyiban kötném még össze a korábbi kötetet és ezt a szövegegyüttest, hogy a közösségi lét leírása dominál mindkét könyvben, vagy legalábbis az erre való törekvés. Nyilvánvaló, hogy a *Férfiakban* ez sokkalta körvonalazottabb és alaptémájából adódóan mindenképpen konkrétabb. Vegyük például alapnak az *Ebéd* c. szöveget az utóbbi kötetből; mintha csak az *Átadom a póráz*t egyik idilli versét kezdenénk olvasni. Azonban az előzetes tudás, amit magunkba szívhattunk a felvezető szöveggel vagy akár a *Férfiak* ciklussal, sokkal cizelláltabb olvasási stratégiát kíván meg tőlünk, s feltétlenül felsejlenek azok a rétegek, amik a szövegben megbújnak; „Finomat / főztél, de másról is beszélhetnél végre, / csak a redőnyt ne, hisz engem is / zavar, hogy nyáron lámpánál eszünk. / Ne babráld már a redőnyt, nem látod, / hogy leszakadt! (...)”

Ahogy arról Borbély Szilárd is ír, a kötet egyik alapszituációja az a keresés, hazatalálási vágyás, ami a kötetben megbújó történeteket az Odüsszeiával és a beszélőt Odüsszeusszal rokonítja. S ez az egyik motívum, ami ugyan megmaradt az első kötethez képest, de ki is tárgult, új értelmet nyert azzal a plusszal, hogy az egyén megtalálta identitását; s ez által az elveszettség érzet egy másik síkra helyeződött át, mert most már nem az *én* az, aki keresi önmagát, hanem az őt körülvevő világba próbálja beleilleszteni egyéniségét. „Protein turmixot iszom, nőjön az a bicepsz. / Hangos a zene, otthon is majd üvöltetem, / walkmant hordok a buszon, ne legyenek a neszek / se közösek, ne kelljen örökké egymást hallgatni.” (*California Sun Fitness*)

Az *Amerikai color* ciklus versei önéletrajzi elemekből épülnek fel ugyan, s nyilvánvalóan köthetők ahhoz a motívumhoz, amiről szó volt eddig, de néhány szöveget eltekintve nem

¹ Borbély Szilárd: Férfiakról – mindenkinek. = *Élet és Irodalom*, 49. évfolyam, 2005. 33. szám.

érzem olyan erősnek, mint a kötet nyitó részét. A felejtés-motívum, az a szándék, hogy magunk mögött szeretnénk hagyni a világot, kissé kiégett szölamokat is megvillant néha, amelyek elterelik a figyelmet arról, amiről valójában szó volt és van.

Gerevich András hosszú utat járt be ez alatt a nyolc év alatt, ami a két kötet megjelenése közt eltelt és a költészete nyilvánvaló egyéni jegyeket mutatott már az *Átadom a pórázt* idején is. S annak ellenére, hogy második kötetének alapja a nemzeti identitás megtalálásának bemutatása, egyedi hangoltsággal, szoros nyelvi megformáltsággal, tömörséggel, jó formai készséggel bír – maguk a versek, mint szövegek is kiforrott tudásról, érett költői státusról tesznek tanúbizonyságot.

Irodalom

DE MAN, Paul: *Az olvasás allegóriái*. Bp. 2006. Magvető Kiadó.

GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer*. Bp. 1984. Osiris.

GEREVICH András: *Átadom a pórázt*. Bp. 1997. József Attila Kör – Balassi Kiadó.

GEREVICH András: *Férfiak*. Pozsony, 2005. Kalligram Kiadó.

MENYHÉRT Anna: *„Én”-ek éneke (líraolvasás)*. Bp. 1998. Orpheusz Kiadó.

Merény (Wagendrüssel, Vondrišiel, Szepes m., ma Nálepkovo, Szlovákia), Városháza.